

פרשת חיי שרה הבדלי מעמדות

הרב רפאל משה אלאוף

"ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי" (כ"ד ל"ט)

ברש"י: "אולי לא תלך האשה. 'אלי' כתיב. בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו. אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך".

כמה תמיהות יש לתמוה בענין זה:

א. מדוע הוזכר ענין זה דוקא בסיפורו של אליעזר למשפחת רבקה, ולא הוזכר כבר בתחילת הפרק, בדין ודברים שהיה בין אברהם אבינו לאליעזר, והשבועה שהשביעו.

ב. מה החסרון באליעזר שהיה מזרעו של כנען שהיה ארור, הלא אליעזר עצמו היה קרוב לדרגתו של אברהם, כפי שמצאנו במדרש (ב"ר נ"ט ח'): "זקן ביתו" - שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. 'המושל בכל אשר לו' - שהוא שליט ביצרו כמותו". וכן (רש"י לעיל ט"ו ב'): "דמשק אליעזר - שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים". והיה מהתשעה שנכנסו חיים לגן עדן (ילקוט חדש, גן עדן וגהינם אות מ"ח).

ג. מדוע אמר לו ש"אין ארור מדבק בברוך", לכאורה היה צריך לומר ההיפך, שאין בנו (של אברהם) יכול לישא בתו (של אליעזר) משום שאין ברוך מדבק בארור, שלכאורה אין בעיה לארור להדבק לברוך, רק הבעיה לברוך להדבק לארור.

בפסוקים שלפני כן (כ"ט-ל"א): "ולרבקה אח ושמו לבן וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין. וכו'. ויאמר בוא ברוך ה' וגו'". איתא במדרש (ב"ר ס' ז'): "שהיה סבור בו שהוא אברהם, שהיה קלסתר פניו דומה לו, א"ר יוסי ב"ר דוסא כנען הוא אליעזר ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך". נראה שאלו שני פירושים סותרים: הפירוש הראשון סבור שלבן קראו לאליעזר ברוך כיון שהיה סבור שהוא אברהם בגלל הדמיון החיצוני ביניהם. ואילו הפירוש השני סבור שלבן אכן ידע שזהו אליעזר, וגם ידוע ידע שאליעזר הוא מזרעו של כנען שארור הוא, אבל קראו ברוך מכיון ששירת את הצדיק באמונה.

גם בזה יש כמה תמיהות:

א. וכי לבן הוא מאן דאמר לשנות את דינו של אליעזר להוציאו מכלל ארור לכלל ברוך?
 ב. הרי מה שהיה אליעזר ארור אי"ז לכא' מצד מעשיו, אלא מצד מעשי אבותיו (חם וכנען) שהוא מזרעם, ומה הועיל לו מעשה עצמו ששירת באמונה את אברהם אבינו, וכי עד עתה לא היו

לו מספיק מעשים טובים לעשותו ברוך? וכי עד עתה לא שרת את אברהם אבינו באמונה?

ג. כעת שהתבשר אליעזר מפי לבן שזכה לצאת מכלל ארור לכלל ברוך, אם כן כבר ראויה בתו להינשא ליצחק, ומה לו להתעכב אצל לבן, ישוב לאברהם וליצחק ויציע להם את בתו.

נראה לענ"ד לישוב את כל התמיהות בהבנה אחת: מה שאמר נח "ארור כנען", לא היה זה קללה גרידא על בנו וצאצאיו, אלא הגדיר את דרגתם ותפקידם בבריאה של צאצאי כנען "עבד עבדים יהיה לאחיו", שיהיו נטפלים לאחיהם ומשמשים אותם. אין זה אומר שאינם יכולים להגיע לדרגות גבוהות של צדקות ועבודת ה', אלא שתפקידם ומהותם בעבודת ה' להיות משמשים ונטפלים לאחיהם.

אליעזר היה באמת צדיק ובדרגה גבוהה וקרובה לזו של אברהם אבינו, אולם כל זאת תחת ההגדרה והמעמד "עבד אברהם". קודם "עבדו" כבסיס, ורק אח"כ "זקן ביתו" (שזיו איקונין שלו דומה לו), "המושל בכל אשר לו" (שהוא ששליט ביצרו כמותו).

כל המעלות הגדולות שהיו באליעזר, היו שוות רק כל עוד הוא שומר על מעמדו כעבד, כנטפל לאברהם ומשמשו. אם הוא רוצה לראות את עצמו כבעל מעמד וערך עצמי, אזי כל מעלותיו אין להם ערך, כיון שלפני הכל אדם צריך להכיר את מקומו, לדעת את תפקידו בעולמו של הבורא. (כפי שאשה, תהיה גדולה וצדיקה ככל שתהיה, כברוריה אשת ר' מאיר וכדו', אין מעלותיה שוות אם מחמתן תראה עצמה שווה למעמדו של האיש ולתפקידו של האיש).

כשאליעזר מעלה בלבו ורומז על האפשרות שבתו תינשא ליצחק, הוא מוכיח בזה שאינו מבין את מעמדו. הוא סבור שמכיון שעלה ונתעלה כתלמידו של אברהם אבינו שדולה ומשקה מתורת רבו, והתעלה בצדקותו עד שנעשה דומה לו, יכול הוא כבר להשתוות לו גם בתפקידו ובשליחותו, עד שיוכלו בתו ובנו של אברהם אבינו להיות שותפים לתפקיד המשך בניית שושלת האומה הישראלית.

כאן טמונה הטעות. "אין ארור מדבק בברוך". הארור הוא בעל מעמד אחר ומהות אחרת, הוא לא יכול להדבק – להשתוות – לברוך. עבד יכול לגדול ולצמוח, לעלות ולהתעלות בדרגתו כ"עבד אברהם", שהיא דרגת העבדות הנעלית והמשובחת ביותר, עד שיזכה להכנס חי לגן עדן. אבל לשנות את מהותו ותפקידו ומעמדו ולהיות מחותנו של אברהם, זה אינו יכול.

בזה יובנו דברי המדרש (ב"ר נ"ט ט"ז): "ויאמר אליו העבד, הה"ד (הושע י"ב) 'כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב', 'כנען' זה אליעזר, 'בידו מאזני מרמה', שהיה יושב ומשקיל את בתו ראויה היא או אינה ראויה, 'לעשוק אהב', לעשוק אהבו של עולם זה יצחק, אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בתך, א"ל אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך". והדברים מתמיהין, כיצד מכנה המדרש את אליעזר שעליו נאמר שהיה דומה לאברהם אבינו (כנ"ל), שהיה מרמה ועושק. אבל לדברינו מובן היטב,

שבאמת היה צדיק, אך כל זה תחת ההגדרה והמעמד "עבד". ברגע שניסה לשנות את הגדרתו מ"עבד אברהם" למחותנו, כאילו שווה הוא לו בתפקידו, הרי זה סילוף של כל תפקידו בעולם, ומרמה היא בידו, ועושה הוא בזה את יצחק שנועד הוא בלבד להיות ממשיכו של אביו כעיקר ולא כטפל.

אחרי שלמד והפנים אליעזר מסר זה בהתמסרותו לחיפוש אשה ליצחק אבינו בלי נגיעות אישיות, התמסר לתפקידו עד שהגדיר עצמו "עבד אברהם אנוכי", תחת הגדרה זו ומעמד זה יכול גם הוא להיקרא "ברוך". "ארור" הוא רק כל עוד הוא מנסה להשיל עבודתו מעליו ולהשוות עצמו לאדונו, אבל כעבד יכול הוא גם להיות ברוך. ההגדרה "ברוך" אמנם מפיו של לבן יצאה, אך באמת היא התאימה למצבו הפנימי של אליעזר באותה העת שקבל על עצמו את עבודתו והפנים את מעמדו.

לכן, דוקא כעת שנעשה ברוך, זהו הזמן לרמוז על כך שאין בתו ראויה ליצחק מפני שארור אינו מתדבק בברוך. כיון שרק כעבד וטפל לאברהם ויצחק הרי הוא ובתו ברוכים וצדיקים, אבל כעומד להידבק ולהשתוות ליצחק, הרי הוא ארור. מרמה ועושה בידו. "אין ארור מדבק בברוך". השידוך לא מתחיל.

בדורות האחרונים, מאז פשטה רוח הדמוקרטיה והשייוון, נעשה כביכול עוול הוא לשמור על הבדלי מעמדות. משתדלים לעשות הכל להשוות בין הכל ולטשטש את הבדלי המעמדות. ההורות והחינוך הנפגעים הגדולים ביותר של גישה ואוירה זו. הבדלי המעמדות בין הורים לילדיהם ובין רבנים לתלמידיהם, ניטשטשו עד שכמעט נשתוו כולם זה לזה. הורים נעשו חברים לילדיהם. ילדים מקבלים החלטות ביחד עם ההורים. כבר נתנבא ישעיה הנביא על ימים אלו: "ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד". מצב זה מהווה פגיעה אנושה בכוחינו כהורים וכמחנכים להשפיע ולגדל את בנינו ותלמידינו. כדי שתהיה האפשרות להשפיע על הבן או החניך, צריך שיהיה קבוע בלבו מעמדו הנחות יותר ביחס להוריו ומחנכיו, עד שגם אם יחכם מהם הרבה יהיה מחויב בכבודם יותר מבכבודו. הרבה מהלכות כבוד ומורא הורים ומורים, נועדו להשריש בלב הבנים והתלמידים את מעמדם הנחות וכפיפותם לדבריהם והנחיותיהם של הוריהם ומוריהם.

מאיך, גם לבנות את יסודות החינוך על השפלת או הכנעת הבן או התלמיד להוריו או לרבו, אין זה הדרך. הלא נצטיינו להקפיד על כבודו של כל אדם גם אם קטן ונחות הוא ממנו.

אלא הדרך הנכונה והישרה היא, לשמור על כבודו של כל בן ותלמיד, אך כבן וכתלמיד ולא כשווה במעמדו. ברוך הוא כבן, וברוך שמו כתלמיד, אבל אל לו לראות עצמו מתדבק בהוריו וברבו לקבלת החלטות, או להיות ראוי לדון עם הוריו על הדרך הנכונה לחינוכו. הן לשם החינוך, הן לצורך הבריאות הנפשית, הן והתלמיד צריכים להיות מורגלים לקבל מרות ההורים והמחנכים גם בלי להבין את הוראותיהם, וגם כשנראים לו טועים בדבריהם. לכן כבר הורה זקן מרן הגרמי"ל ליפקוביץ צוק"ל

שיש להמנע ברוב המקרים מלהסביר לילדים ולנערים את השיקולים והטעמים להוראות שאנו נותנים, כדי שלא יתרגלו שהם כביכול שווים לנו, ומה שהם שומעים לנו רק משום שהשתכנעו שההוראה יש בה טעם והגיון... ואז כשתגיע הוראה שלא נראית בעיניהם לפי סברתם, לא ישמעו ולא יקבלו. רק מדי פעם ניתן להסביר, כדי לא ליצור מצב הפוך שהילד או הנער ירגיש תחת שלטון עריצות שאין בו שום הגיון והתחשבות, רק כוחניות השפלה והכנעה.

כאשר נייצג בפני בנינו ותלמידינו את מעמדינו האיתן כהורים ומחנכים, כבעלי תפקיד המנווטים והמכוונים אותם למענם ולטובתם. כשאנו מכבדים אותם ומתחשבים בדעתם, אך לא רואים בהם בעלי מעמד שווה ושותפים להחלטות. גם כשאנו משחקים איתם ויורדים לרמתם, עדיין שומרים אנו על הבדלי המעמדות. יקבלו בנינו ותלמידינו את החוסן הנפשי הנדרש להם. את המשענת החזקה שראוי ואפשר להישען עליה, להסתמך עליה, ולסמוך עליה. וכך יזכו לנפש בריאה ושמחה, ונזכה לראותם הולכים אחרינו כמעט בעיניים עצומות, בהסתמכם עלינו שיודעים אנו את אשר לפנינו, ובוטחים אנו בדרכינו, במעמדינו ובמעמדם.